

Gábor Kálmán (Maďarsko)

Narozen 1982 na Slovensku v Nových Zámčích, od gymnaziálních let žije v Budapešti. Za prózu *Nova* (2011), v povídkách zde z různých úhlů pohledu rozvíjí mýtus slovenské vesnice, získal cenu Sándora Bródyho za nejlepší debut roku. Svou další knihu, *A temetés (Pohřeb)*, 2016), vymezuje sám autor jako „nekompletní generační román“. Hlavní hrdina, jehož životní osudy zůstávají dlouho nejasné, zde tři dny cestuje vlakem na pohřeb. Spolu s ním čtenář postupně objevuje celý vlak, poznává bizarní cestující a do vyprávění pronikají hrdinovy vzpomínky ze života i života jeho předků. Jiný Kálmánův román, *Janega Kornél szép élete (Hezký život Kornéla Janegy)*, 2018), pojednává zkušenost dospívání bez otce a vlasti a hledání domova.

úryvek z knihy *Nova* přeložil Karol Wlachovský

Povraz z obesencovho hrdla

Sklenár zachoval v tajnosti, že pod výčapným pultom prechováva povraz odrezaný z obesencovho hrdla. Desaťročia ležal zastrčený pod výlevkou spolu s ostatnými vecami, umývacími prostriedkami, sódobými bombičkami, kryla ho vnútorná polica založená zabudnutými prázdnyimi slatinovými fľašami, kde sa spúšťala len odtoková trubica sifónu, aby sa napokon stratila v tehlovom múre pokrytom škvrnami od plesne.

Toto tajomstvo pred svojou smrťou vyjachtal synovi Vladovi stonavým, zamieravým hlasom cestou do mestskej polikliniky v chraptivo húkajúcej ojazdenej sanitke značky Škoda. Vlada nezalialo šťastie, že otec mu robí výstup namiesto toho, aby umieral, všetko chcel mať čím skôr za sebou, preto súhlasne prikyvoval, čím vlastne naznačoval, že ho chápe, ale nech sa starec radšej poponáhľa, povie, čo chce, a potom si každý ide svojou cestou.

Dovtedy si myslel, že sa mu to prepečie, lebo v Jasnej Hôrke všetci zažili nezvyčajné historky, jeden príbeh z nich zdedila prevažná väčšina obyvateľov, prevzali ho spolu s priezviskom. V okolitých dedinách sa ich aj báli. Povrávalo sa, že každý Jasnohorčan je tak trochu debil.

Povojnová sanitka páchnuca koženkou sa bežmála rozsypala na ceste, ošarpaná karoséria hrkotala, dunela, tu i tam ju napadli škvrny hrdze, čalúnenie vnútri voza bolo už dotrhane, príklop odkladacej skrinky vylomený, na rúčkach vnútorných zámkov chýbali veľké úlomky umelej hmoty. V úložnom priestore nad ležadlom pre pacienta už opraskal mliečny náter zokien. Bola to stará, upravená Škoda 1203 s motorom umiestneným vpredu, na prednej maske chýbal emblém Škody, z kolies puklice, pravda, je možné, že tie na nich neboli už výrobne, to pripomenulo Vladovi, že ešte nikdy nevidel puklice na kolesách nijakej sanitky, pritom tento model bol dosť rozšírený, odkedy ho zaviedli v záchrannej službe, čiže aspoň pred pätnástimi, ale možnože aj dvadsiatimi rokmi. Vlado sa usiloval rozpamätať, kedy po prvý raz videl Škodu 1203. Vyjavil sa mu sporný letný deň, keď ešte ako chlapec zazrel celkom novučiký ligotavo červený exemplár. Uháňal povedľa kukuričného lánu, bosý bežal za ním, pokým len vládla, lebo predtým v Jasnej Hôrke ešte nikdy nezočil čosi také krásne, neznáme a vzrušujúce.

Vlado poznal staré povery, neprekvapilo ho otcovo vyznanie, ale starý Sklenár už mlel

z posledného, tuho zvieral Vladovu ruku, postonával, avšak rozpovedal aj to, ako získal povraz, že plavovlasý frico sa tváril kyslo, pritom sa knísal a tvár mu sinela, že medzitým už určite aj oľutoval svoj čin, povedal Sklenár. Vlado si bez slova vyprostil ruku z otcovho zovretia, posunul sa trochu dozadu. Neskôr ani nechápal, ako sa vtedy správal, prípad ho predsa zvlášť nedojal. Ak sa tak stalo, stalo sa teda tak, nie je to nijaký mimoriadny čin, ľudia už popáchali aj všeličo horšie, a svet sa jednako nezrútil. Ale vtedy rozpačito hľadel na zhrdzavenú podlahu sanitky, potom si vyhlíadal bod na svojich botaskách, páral sa na nich šev a visel zdrap koženky. Aj sa zamyslel nad tým, že tie botasky sa nedajú nosiť dlhšie ako jedno leto, lebo rýchlo povoľuje cverna, ktorou zošívajú plôšky koženky, a vtedy botasky už možno trebárs aj vyšmariť do smetníka v takom stave, v akom sa nachádzajú, lebo o niekoľko dní nato sa cverna vyšmykne zo šva a obuv sa prederaví. Kým sa Vlado spamätal, starý Sklenár už zmĺkol, hlava mu odkväcla, aj sanitka stíchla, vypli húkačku, ktorá celkom zbytočne hučala aj dovtedy, len vodič sa vyžíval v tom, že ju môže použiť. Kvíľivo, hrmotavo ďalej húkali po vymretých cestách, tie postavili narýchlo a zakrátko sa zničili, hoci po nich sotva prechádzali nejaké vozidlá.

Ešte v ten deň Vlado vykutral povraz spod výčapného pultu. Pokrývala ho hrubá vrstva sivého prachu, bol lepkavý od pivnej peny a škvŕn vína, prilepili sa naň prachové chumáče veľké ako päst a zdrapy plesne. S povrazom sa vykotúlali zapotrešené mince, bezcenné, oxidované plechové krúžky. Štítil sa dotknúť povrazu, pošuchával ho malým drievkom a napokon zachytil do novinového papiera, držal si ho od tela, strúhal nechutné grimasy a odniesol k smetníkom. Pri páde sa noviny rozvinuli a zakryli očernený povraz usadený navrchu kopy smetí. Na titulnej strane novín z toho dňa mávala na rozlúčku osádka odchádzajúceho tanku ozdobeného hviezdou, tankisti mali na hlavách erárne ušianky aj s hviezdami a na tvárach milý, zhovievavý úsmev toho typu, aký vidno na tvári ozbrojenca, ktorý stojí zoči-voči neozbrojenému človeku.

Vlado, ktorého bezmála zaraz po otcovej smrti všetci začali oslovovať Sklenár, pocítil ťarchu chvíle, pozeral na sivý obrázok s odchádzajúcimi tankmi a na plesnivý kus povrazu, ktorý vyčnieval spod novín. Takto sa mení svet, mrmlal si v duchu, na niekoľko sekúnd sa mu aj stratil pohľad medzi vrchmi vyvýšenými nad Jasnou Hôrkou, potom si uvedomil, že stojí pri zapáchajúcom smetníku, striaslo ho a viac na to ani nepomyslel. Iba na konci nasledujúceho mesiaca, keď si urobil kontrolnú inventúru a vyšla mu dvadsaťpercentná strata. Vtedy ho trochu zamrazilo, studený pot mu stekal po chrbte, ale prirodzene, upokojoval sa, že je to len stará hlúpa povera, pokles tržieb zapríčinil mesiac pozdného leta, keď sa mína menej vína.

Sklenárovcí boli povestne poverčiví. Vladova stará matka Božena Sklenárová, ktorá od vojny smútila za starým otcom, poznala všetky povery a babony, starší ľudia sa dodnes schádzali u nej preberať dobré a zlé omen. Vdova Sklenárová bývala neďaleko cintorína na Cintorínskej ulici. Keď zomrela, museli ju len preniesť do susedstva, sotva zanechala po sebe nejaké veci, peňazí dosť akurát na pohreb, nemali s ňou veľa práce. Sklenárovú pochovali sem na jej osobitné želanie, pritom už desaťročia nepoužívali hornú časť cintorína kvôli desivým drevorezbám smrteľníkov na cintorínskej bráne, ktoré vyrezal nejaký prišelec zatúlaný do dediny. Sklenárovej obloky hľadeli do cintorína na neošetrované drevené náhrobné kríže, na nich k nebu obrátené sadrové reliéfy Panny Márie s rozbitými črtami tváre a na osamelo stojacu vežu kaplnky v hornom konci. Jej dom, učupená zrubová koliba sa počas dlhých rokov vysušila

do bledohneda, zdobili ju vkusné drevorezby, vysoká brána vymkla vonkajší svet, neumožnila pohľad do dvora ako pri každom dome v Jasnej Hôrke. Svetlo sotva prenikalo do domu cez dva oblôčky veľké ako strieľne. V chalupe boli dve izby, jednu nepoužívala nikdy, druhú len v zime, inak trávila svoj čas hlavne v letnej kuchyni pri železnej peci, kde sa v zime šírila vôňa varenej kukurice a odporný pach slaniny. Nevychádzala dobre so susedou Štrofekovou, lebo tá popierala rozličné babony a staré povery. Neverila ani v Boha, len predpisom a možno družstvu, hoci ešte aj na ňom by bola vedela čo napraviť, keby ju o to boli popýtali. Sklenárová ju však pokladala za bosorku, preto sa jej vyhýbala, ak mohla. Dost dôvodov na strach poskytovalo, že Štrofekovej matka, stará matka, prastará matka a praprastará matka, ba aj sama Štrofeková odoveli sotva po jednom či dvoch rokoch manželstva, navyše do konca svojich životov smútili za manželmi v šatách farby noci, celá rodina bola taká ako skupinový obraz z nejakého hrôzostrašného príbehu. Sklenárová sa teda neveľa pohybovala mimo dvora. Vystačila si so svojimi haluzovými metlami z konárov, nimi sa zapodievala celé dni, vršili sa v hromadách pri jej dome. Pracovala s najlepšimi haluzami vtáčieho bobu a kriačiny zvierala lančmítovými konzervovými škatuľami strednej veľkosti, z ktorých zavše neodmočila ani nálepky. Povrávalo sa, že sama Sklenárová vymyslela túto metódu, od nej sa ju naučili všetci ostatní.

Skrátka, Sklenárová poznala všetky povery, pochopila všetko aj vtedy, keď zo svojho záchoda musela vyloviť ženskú polovičku jedinej cigánskej dvojice, manželku uja Tomáška tetu Tomášku, ktorá kvôli jednému medzivojnovému nariadeniu dostala meno podľa prezidenta Tomáša. Nechýbalo veľa, aby Sklenárová nenasrala na krk tety Tomášky, v hodine raného úsvitu, keď by si bola odbavila rannú potrebu, bola predsa ešte otupená a unavená a na starobu jej už ani sluch neslúžil najspofahlivejšie. Už čupela na zakaždým vlhkej doske, veď tak ako v každom dvore dediny, chlapi aj tu chodili síkať do budárov, na to dvor predsa nie je vhodný, pritom Sklenárová bola vdova, ale jej syn s vnukom sa takisto postarali, že doska bola vlhká. Prilepila svoj zadok na dieru a už sedela v búde s trpkoslakým zápachom, kde cez vyrezané skuliny prenikalo sporé raňajšie svetlo, keď zdola, z predvídavo hlboko vykopanej žumpy vlastnej latríny začula fňukať tetu Tomášku. Navyše galibu sťažilo, že tetu Tomášku a uja Tomáška podaromnici nevolali fňukancami, keďže nevedeli vysloviť ani zmysluplný zvuk. Rozprávali zmätene, fňukavo, sŕkavo, akoby boli polozvery. Podľa mnohých preto, lebo si prepili rozum. V Jasnej Hôrke riadne chlontali aj iní, ale u tety Tomášky nikdy nevideli nič iné, len víno nova, sami si dopestovali hrozno. A zlé jazyky už oddávna tvrdili, že víno z hrozna nova je otrava, rozožiera človeka, aby napokon vysral aj svoje črevá, lenže predtým sa z neho zblázni. Pravda, iní zasa hovoria, že niet ani lepšieho hrozna, vydrží všetko, nova je život sám osebe. Keď poumývali tetu Tomášku, vôkol nej ešte vždy sálal neznesiteľný smrad, nešťastnica stála po pás so škvrnami sračky. Dvaja Sklenárovci, Boženkin syn a jej vnuk, ktorí sa medzičasom dostavili, upchali si nosy, akoby to ani nebolo ich rodinné hovno. Sklenár jednako len poľutoval tetu Tomášku, aj napomenul výhražne syna, ktorý sa rehonil na plné ústa. Dal fľašu pálenky tete Tomáške, nech radšej ňou utiši uja Tomášku, a nesiaha po takýchto komisných fortieľoch. Vtedy už aspoň sto rokov sa nikto nepokúsil utíšiť svojho rozbesneného manžela sušeným hovnom iných žien.

Počas vojny sa Sklenárovcom vodilo zle. Pravda, za vojny sa vodilo zle všetkým, ale Sklenárovcom obzvlášť, lebo chlapi z dediny partizánčili v horách alebo ich odvliekli, a ženy zas neveľmi chodili do krčmy. Sklenárovci mali dobré a lacné víno, nadarmo u nich nenakupovali mnohí aj zo susedných dedín, predsa nemali iba novu. Ak sa z času na čas zjavili červení alebo fricovia, aj tých museli napájať zadarmo, presnejšie, na výmenu za bezplatné víno starý Sklenár nedostal guľku do hlavy. Za víno teda bola úplata, samotný život, lenže na čo je, keď niet z čoho vyžiť, hovorieval Sklenár, a najradšej poslal do pekla všetko, aj s červenými, fricami a partizánmi, ktorí počas roka aspoň tri razy vyhnali jeden druhého z vrchov Jasnej Hôrky. Vtedy sa zjavila skupina chlapov v rovnošate, spili sa do nemoty vínom Sklenárovcov a vyfliaskali zopár dedinčanov, ktorých pre starobu neodviedli. Potom dosť dlho nevideli ani ich stopu, len šupy a výbuchy v horách boli čoraz hlasnejšie, v snehu medzi stromami videli čoraz viac mŕtvych, ktorých do lesa zaviedla potreba. Napokon nasledujúce ráno po noci, keď bol obzvlášť silný bojový rachot, prišla do dediny v inej rovnošate celkom iná skupina a hovorila celkom iným jazykom. Skupina sa spravidla namol scápali vínom Sklenárovcov a vyfliaskala zopár dedinčanov, ktorých pre starobu neodviedli. Keď boli veľmi leniví, vtedy sa ani neunúvali, aby si niekoho vyhliadli, nalátali samotnému Sklenárovi. Krčmár sa dosť aj napočítal, rátať sudy a fľaše, odhadoval očakávanú úrodu, aby mohol predpovedať, dokedy potrvá vojna. Kým majú víno, zatiaľ ju oni prežijú.

- Jaj, Boženka! - po takýchto prepočtoch hovorieval plačlivým hlasom k Sklenárovej, ktorá v porovnaní s ním bola neprimerane mladá.

- Tento rapeľ môže trvať ešte pol druhu roka, ešte vydržíme takto rok aj pol, - bedákal. Bral to vážne, rátať so všetkým.

Mal ešte päť ležiackych sudov, dva z nich plné novy, dva muškátu a jeden frankovky. Počítal s priemernou dennou spotrebou, s nájazdmi fricov aj červených, s popíjaním bez odplaty a s množstvom určeným pre vlastnú spotrebu. Nikto nevede rátať tak ako on, v krčme nepoužíval ani papier, pamätal si dennú konzumáciu každého presne na decilitre a korunu, preddavky aj dlhy vrátane pozvania a jeho opätovania, v hlave mal kompletnú uzávierku do posledného haliera vo chvíli, keď vyhlásil záverečnú hodinu.

Stratil približne stopäťdesiat hektolitrov, celý majetok okrem priatich sudov v pivnici pod domom, keď dostala zásah lisovňa nad Žabou horou. Vojaci chceli vniknúť do pivnice pod prešovňou, opití sa zabávali tým, že vyšli tankom ponad klenbový vchod do pivnice vydlabanej v strmom vrchu, ale tvrdý lomový kameň ani zaboha nepovolil, v klenbe zlisované kamenné balvany držali pospolu čoraz pevnejšie. Preto potom jednoducho rozstrieľali pivničné dvere, víno bolo za nimi v desiatich ležiackych sudoch, osem novy a dva muškátu, v každom zo pätnásť hektolitrov, aj nejaká borovička. Ale Sklenár najviac ľutoval iba staré ležiacke sudy. Všetky roztrieskal vojakov tank. Pod lisovňou v pivnici pripomínajúcej tunel sa s praskotom rozleteli dubové dážky sudov, obruče povoľovali so škripotom, vydávali zvuk ako pridusený štekot menšieho ovčiarskeho psa, potom sa stopäťdesiat hektolitrov vína rozstreklo s ohlušujúcim rachotom, spenené víno pohadzovalo úlomky dubových dážok. Následne po výbuchu strely vlny vína vyrazili so sykotom, vymrštili zvyšky okovaných dubových dážok, úbočie chrlilo víno prúdom. Vynorili sa opití vojaci, šmýkali sa dole v gatiach, koprcali sa v strhujúcej záplave vína

až po okraj brala a stadiaľ sa skalnatý a kamenistý horský svah zvažoval už strmo až po Žabiu horu. Avšak to by bol len ten menší problém, lenže na horskom svahu strnulo stál aj tank, dokormidlovali ho tam opití vojaci, polovica húsenicového pásu mu visela vo vzduchu, zvyšná časť vybehla šikmo na kopec klenbového vchodu do pivnice. Na druhej strane sa ozubené kovové plôšky zasa vryli do kyprej, prašnej zeme, vyvalený prívál vína zaraz vymyl zem spod húsenicového pásu, ozrutánsky netvor sa nachýlil, mäkká zem pod ním zaprašťala a už nebolo zastavenie. Stačil niekoľkometrový zosuv po viničný svah, rozmach rýchlo unášal tank z okraja skál a sklízol sa so škripotom a praskotom až k Žabej hore pod úpätie horského úbočia. Pritom v trblietavom slnečnom svite okolo tanku zurčala nova, potok vína navôkol vrhal spenené hrebienky, vymyl jarok v horskom svahu, potom sa rozliat po poľnej ceste žabohorskej odbočky ako nejaký obrovský pľuvanec navrchu s ľahkými, rozplývavými škvrnami peny. Miestni obyvatelia prípad nazvali Sklenárovou pomstou, pravda, radosť premiešala trpkosť, že opití vojaci v zlosti koldokola rozstrieľali horské úbočie, strieľali, pokým mali čím, množstvo výbuchov rozrylo chudobnú zem, lisovne sa jedna za druhou zosypali a pivnice zasypali.

Sklenár mohol teda rátať len s tým vínom, ktoré skladoval v pivnici pod krčmou, a s tým málom úrody, ktoré vedel spracovať v neporušenej prenajatej pivnici akurát zo zvyšku svojho dopestovaného hrozna, čoho nebolo veľmi veľa. Naozaj nedostatočné bolo teda množstvo vína, ktorým mohol narábať, usilovne sa doprosoval rozličným Bohom, matičke zemi, kto mu len zišiel na um, aby sa vojna skončila v priebehu roka či dvoch rokov. Tak sa stalo, hoci Sklenár sa toho už nedožil, vzalo ho srdce.

Vtedy menší Sklenár bol ešte v hore, padlo viac bômb ako kedykoľvek predtým, vojaci sa navzájom naháňali medzi stromami sem i tam. Aj Sklenár behal tu aj tam a úpenlivo sa modlil, aby len prežil, iné ho veľmi nezaujímalo. Ak videl, že vojaci bežia vpravo, bežal aj on, ak útočili, predstieral útok aj on. Pravda, videl aj to, že všetci vôkol neho len predstierajú, každý výpad je jediným fingovaným útokom, ale aj na druhej strane sa takisto iba hralo divadlo. Menší Sklenár z toho možno mal aj pôžitok, keby mu zavše popri hlave nebol preletel ozajstný výstrel. Pomyslel si, že by si trebárs mohli aj spolu sadnúť popíjať pálenku a hrať karty, beztak nikto už nemal sily na nič iné, na všetkých sadla únava ako olovo. Aj Sklenár len pomaly, počas dlhých sekúnd bol schopný priložiť pušku k ramenu, aby naslepo pustil po jednom výstrele.

Nebol by si ani pošpinil ruky, keby nebola prišla správa z dediny, že mu zomrel otec, lebo vtedy sa Sklenár hrozne nasrdil, znenávidel každého, kto stál vôkol neho, keďže jeho otca vzala vojna, a nie srdce, ktoré by mu bolo tíklo ešte dvadsať rokov. Preto odvtedy potom začal presne cieľiť, nebral na vedomie ani únavu, akoby sa bol znova narodil. Poháňal ho hnev, počas dvoch dní skolil viac fricov, ako dovtedy všetci ostatní spolu, keď videl fricov, tvár mu zakaždým zmeravela v desivom úškľabku, ak sa však nad tým naozaj dôkladne zamyslel, zvysoka sral na nich, navyše tak trochu aj na otcovu smrť, ibaže práve ona v ňom vyvolala napätie. Nezaujímala ho ani spříška guliek, hnal sa dopredu, strieľal a strieľal, a keď už nemohol strieľať, vtedy schmatol sekeru, ktorú mu dal otec. Do nasledujúceho poludnia kabát a tvár mal už samú krv, aj z vlasov mu viseli zdrapy usadenej krvi. Ostatní sa mu aj vyhýbali, hovorili, že Sklenárovi dokonale šiblo, čo si ten myslí a kde je, všetko má predsa svoje hranice.

Napokon fricovia to aj vzdali a pozvoľný ústup sa zmenil na bezhlavý útek. Partizáni sa už

ani veľmi nenamáhali, skôr len popíjali pálenku okrem Sklenára, ktorý sa hnal za fricami ako besný pes. Štveral sa hore do kopca, slnko už zapadalo, zväzky slnečných lúčov sa ešte prehupli cez sedlo vrchu a svietili pomedzi stromy, na snehu sa nedala rozlíšiť krv od červeného slnečného svetla. Akoby všetko bola len samá krv, alebo všetko bolo len slnečné svetlo, Sklenár aj postál, dýchavične si obzeral červené more svetla na snehu.

Vtom neďaleko od neho bolo počuť praskot, vrzgot. Otočil sa tým smerom, vykročil za zvukom. Na konári sa hojdal obesený mladý frico. Len-len že sa odrazil od kmeňa stromu, na hrdle sa mu napínal hrubý povraz, tvár mu modrela, mykal nohami. Vo svetle zapadajúceho slnka pripomínal načerveno natretú slamenú bábku, ktorú bábkar potahuje zhora.

Povraz ležal pod krčmovým pultom Sklenárovcov dobrých desať rokov. Bola to stará povera, kedysi ľahkovernejší za niečo také slušne zaplatili katom, lebo podľa babony nápoje sa lepšie mívajú, ak pod výčapný pult zastrčia povraz z obesencovho hrdla. Vlado o ňom vôbec nevedel, tušilo to dokopy zopár starých dedinčanov, ale aj oni poznali prípad len potiaľ, že Sklenár v poslednej chvíli odrezal frica, ktorý sa metal na povraze.

Starý Sklenár z posledných síl rozpovedal celý príbeh Vladovi, že mladý frico všetko oľutoval, len čo sa odrazil od kmeňa stromu, a že podaromnici vrhal prosebný pohľad na Sklenára, ten len mlčky stál v krvavom mori snehu, kým fricovo telo nezmeravelo a viac sa nepohlo. Naďalej prosebne padal na Sklenára iba jeho sklený pohľad, na tvári mladého vojaka sa vrásky už vyrovnali, zahladili. Sklenár dlhé minúty ľahostajne hľadel zoči voči mŕtvej dvojici očí, potom sa vyšplhal na strom a sekerou presekol povraz omotaný okolo konára.

- Mnoho nám dlhujete a žiaľ, práve ty to musíš zaplatiť, - povedal, pokým obracal telo horeznačky, potom rozuzlil zvyšok povrazu na vojakovom hrdle, starostlivo ho zmotal, zasunul cenný poklad do tašky a opustil frica ležiaceho na zemi.

Vlado v rozpakoch ani nevedel, čo má povedať, striedavo pozeral na podlahu starej sanitky a šev na koženke obnosených botasiek, bol by povedal niečo také, že teda zavše je to tak, ale cítil, že teraz by to nevyznelo dobre, a tak radšej vyčkal, kým sa starec odmlčal a sanitka smerujúca do mestskej polikliniky vypla húkačku.